

Сисоєнко І. В., здобувач
кафедри господарського права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РОЗВИТОК МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У статті проведено аналіз досвіду зарубіжних краї-лідерів у сфері медичного туризму, їх досвіду розвитку даної сфери правовідносин, а також її правового регулювання.

Особливу увагу було приділено Канаді, Сінгапуру, Японії, Іспанії та Великій Британії, як топ-п'ятірці у всьому світі за рівнем розвитку медичного туризму за рейтингом Міжнародної асоціації медичного туризму. Серед основних переваг медичного туризму до Канади, визначено прогресивний та потужний рівень розвитку сфери охорони здоров'я загалом, дешевші ціни на медичні послуги, ніж в Сполучених Штатах Америки та більшості країн Європи, багаторівнева система страхування та часткове державне фінансування. Серед основних проблемних моментів визначено наявність великих черг очікування на медичні послуги. Встановлено, що вагомими перевагами медичного туризму до Японії являються запровадження останніх досягнень технології та медицини в сферу охорони здоров'я, низька вартість медичної допомоги. Проаналізовану переваги медичного туризму в Сінгапурі, серед яких виділено те, що система охорони здоров'я в Сінгапурі дуже регламентована й має дотримуватися певних стандартів безпеки, якості, надійності та міжнародної акредитації. При цьому неоліком називається висока ціна на медичні послуги серед інших азіатських країн. Вивчення медичного туризму в Іспанії та Великій Британії показало, що окрім спільних характеристик якості надання медичних послуг, в Іспанії ціни на такі послуги є нижчими.

Констатовано, що не дивлячись на те, що Україна є європейською державою, найближчим для неї все ж є досвід не Іспанії та Великобританії, а саме азіатських країн. Україна та вітчизняне законодавство в сфері медичного туризму перебуває лише на перших сходинках, а тому, з метою розвитку медичного туризму, зроблено висновок про необхідність підвищення співпраці між державним та приватним секторами в сфері охорони здоров'я, про необхідність полегшення в'їздної політики для медичних туристів, а також про важливість для медичного персоналу подолання мовного бар'єру.

Ключові слова: охорона здоров'я, медичний туризм, медичний турист, Міжнародна асоціація медичного туризму, державна політика.

I. V. Sysoenko. Development of medical tourism in foreign countries

The article analyzes the experience of foreign leaders in the field of medical tourism, their experience in the development of this area of legal relations, as well as its legal regulation.

Special attention was paid to Canada, Singapore, Japan, Spain and the United Kingdom, as the top five in the world in terms of the level of development of medical tourism according to the rating of the International Medical Tourism Association. Among the main advantages of medical tourism to Canada are the progressive and powerful level of development of the health care system in general, cheaper prices for medical services than in the United States and most European countries, multilevel insurance system and partial public funding. Among the main problems identified are the long queues for medical services. It is established that the significant advantages of medical tourism in Japan are the introduction of the latest advances in technology and medicine in the field of health care, low cost of medical care. The advantages of medical tourism in Singapore are analyzed, among which it is highlighted that the health care system in Singapore is highly regulated and must adhere to certain standards of safety, quality, reliability and international accreditation. The disadvantage is the high price of medical services among other Asian countries. A study of medical tourism in Spain and the United Kingdom showed that in addition to the common characteristics of the quality of medical services, in Spain the prices for such services are lower.

It was stated that despite the fact that Ukraine is a European country, the closest to it is the experience not of Spain and Great Britain, but of Asian countries. Ukraine and domestic legislation in the field of medical tourism is only at the first stage, and therefore, in order to develop medical tourism, it was concluded that it is necessary to increase cooperation between public and private sectors in health care, the need to facilitate entry policy for medical tourists, as well as the importance of overcoming the language barrier for medical staff.

Key words: health care, medical tourism, medical tourist, International Association of Medical Tourism, state policy.

Постановка проблеми. Почавши своє зародження ще в стародавньому світі, та остаточно сформувавшись в другій половині 20 століття, інститут медичного туризму сьогодні являється вдалим та дієвим способом наповнення державної казни та покращення рівня економічного розвитку в найрізноманітніших країнах планети. При цьому, як стверджують автори-дослідники медичного туризму та як показує практика, тенденції в даних правовідносинах в якийсь момент кардинально змінилися: якщо спочатку країнами-лідерами виступали передові та розвинені держави такі як США, Німеччина, Австрія та інші, то в сучасних

умовах пацієнтами обираються менш розвинені держави, в яких якісні медичні послуги можна отримати дешевше, аніж в названих вище країнах. Саме тому, сьогодні серед лідерів медичного туризму такі країни, як Індія, Сінгапур, Японія тощо.

В таких умовах, Україна, з нашим як природнім, так і соціальним розвитком, вмілими медичними професіоналами, деякими відомими та передовими клініками, а також рядом інших переваг, має значний потенціал для розвитку в'їзного медичного туризму та зміцнення своїх позицій в даній сфері на міжнародній арені.

Попри це, вітчизняна нормативна база залишається надзвичайно нерозвинутою в сфері правового регулювання та стимулювання медичного туризму, який знаходиться лише на перших сходинках свого розвитку.

Мета статті. Метою даної статті є аналіз практики регулювання та розвитку медичного туризму в країнах-лідерах в даній сфері. Для більш детального дослідження було обрано 5 передових держав в даній сфері за рейтингом Міжнародної асоціації медичного туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних авторів, проблематику розвитку медичного туризму в Україні вивчали такі вчені, як Діденко К., Баєва О., Мальська М., Рутинський М., Михайліченко Г.І., Гнедик Є. та інші. Однак, в даних роботах мало уваги приділялося саме досвіду зарубіжних країн у даній сфері, тим більше в комплексному та докладному форматі.

Виклад основного матеріалу. Вивчення досвіду зарубіжних країн у сфері правового регулювання медичного туризму, як показало вивчення тематичної літератури, не отримало заслуженої уваги зі сторони науковців. Не дивлячись на потенційну користь подібних досліджень, правових за змістом аналізів в даній сфері надзвичайно мало. Як показують результати вивчення джерел в сфері регулювання медичного туризму, як національного, так і зарубіжного, більшість досліджень в даній сфері носить маркетинговий характер, не несучи при цьому глибокий доктринальний зміст.

Медичний туризм, як зазначалося раніше, одна із найшвидше зростаючих ринків сучасності. Цьому сприяють безліч факторів, у тому числі зростання ділової активності, стрімкий розвиток медичної науки та високих технологій, прагнення населення планети до оздоровлення та покращення якості життя. При виборі країни та медичної установи пацієнти спираються на експертні оцінки та рейтинги впливових світових організацій. Медичний туризм дає також прекрасну можливість відкрити для себе нові країни та сумістити «корисне з приємним». До того ж, подорожі та лікування, як два в одному, являються більш дешевими для пацієнта, аніж лікування в країні проживання такої особи.

Інформаційний портал Patients Beyond Borders, аналізуючи різноманітні фактори щодо створення всесвітньо відомих країн-дестинацій медичного туризму, зробив наступні висновки про найважливіші з них:

- інвестиції уряду та приватного сектору в інфраструктуру охорони здоров'я;
- наявність міжнародної акредитації, забезпечення якості та прозорості результатів лікування;
- міжнародний потік пацієнтів;
- потенціал для економії витрат на медичні процедури;
- політична прозорість та соціальна стабільність;
- відмінна туристична інфраструктура;
- репутація клінічної досконалості;
- історія інновацій та досягнень у сфері охорони здоров'я;
- успішне впровадження передового досвіду та найсучасніших медичних технологій;
- наявність досвідченого медичного персоналу на міжнародному рівні [1].

Щороку компетентні світові організації підбивають підсумки, становлячи рейтинги учасників світового ринку медичних послуг. Так, Міжнародний науково-дослідний центр охорони здоров'я International Healthcare Research Center (IHRC) спільно з Міжнародною громадською організацією Medical Tourism Index (MTI) та Міжнародною асоціацією медичного туризму (MTA) надали громадськості «Глобальний світовий рейтинг індустрії медичного туризму». У 2016-му до рейтингу лідерів у даній галузі туризму було обрано 41 державу з 200, у яких проживає майже 60% населення світу. При дослідженні враховувалися 34 критерії, основними з яких були три: стан довкілля, рівень розвитку сфери медичного туризму, якість медичних послуг та обладнання. За даними дослідження 2015-2016 років, десятку лідерів очолила Канада, набравши найбільшу кількість балів - 76,62.

За новішими даними, які були визначені в результаті досліджень 2020-го року цією ж організацією, було визначено 46 країн світу, в яких медичний туризм перебуває на найвищих ланках розвитку на планеті. До цього переліку ввійшли (в порядку черговості, починаючи від першого місця): Канада, Сінгапур, Японія, Іспанія, Велика Британія, Дубай, Коста Рика, Ізраїль, Абу Дабі, Індія, Франція, Німеччина, Оман, Південна Корея, Чехія, Тайвань, Тайланд, Італія, Домініканська Республіка, Аргентина, Португалія, Південно-Африканська Республіка, Угорщина, Філіппіни, Колумбія, Єгипет, Мальта, Бразилія, Польща, Туреччина, Марокко, Бахрейн, Китай, Греція, Саудівська Аравія, Йорданія, Панама, Туніс, Катар, Ямайка, Росія, Мексика, Ліван, Гватемала, Кувейт, Іран [2].

Недивно, що лідером у сфері медичного туризму за вищезгаданим рейтингом визнано Канаду, адже система охорони здоров'я даної країни вже давно є відомою як одна з найпрогресивніших та найпотуж-

ніших у світі. Канадські клініки щороку хизуються помітними результатами у лікуванні онкологічних захворювань, захворювань опорно-рухового апарату, серцево-судинної системи. Тим не менш, у 2010 році компанія Deloitte Touche Tohmatsu зафіксувала в Канаді відтік власних пацієнтів, довгі листи очікування на отримання висококваліфікованої медичної допомоги, пропонувала звернути увагу держави на розвиток клінік у різних провінціях. Уряд Канади профінансував понад 375000 медичних послуг для своїх громадян за кордоном у 2008–2009 роках на загальну суму понад 220 мільйонів доларів і таким чином позбавився тривалого очікування власних громадян на отримання медичної допомоги. Розвиток нових клінік та відсутність черг багаторазово збільшило попит на медицину в Канаді серед канадців, а також іноземних громадян. Бум медичного туризму розпочався зі зростанням цін на охорону здоров'я у США та більшості країн Європи.

Безкоштовна медицина Канади тісно пов'язана із багаторівневою системою страхування. Плюс до всього вона частково фінансується державою. Її особливість у тому, що кожна провінція має свій варіант страхового поліса, але гроші від придбання страховки надходять не до федерального, а до місцевого бюджету. Тому державні клініки мають чудове технічне оснащення і можуть запрошувати на роботу висококваліфікованих фахівців з різних країн світу.

Наявність медичної страховки є обов'язковою як для громадян Канади, так і для туристів. А якщо ні, то за будь-які медичні послуги доведеться платити в повному обсязі. Тому туристи, які збираються відвідати цю країну, повинні заздалегідь подбати про покупку страхового полісу міжнародного зразка, який дозволить розраховувати на отримання медичної допомоги за типових недуг.

Тим, кого цікавить медичний туризм у Канаді, така страховка також не завадить, бо з 2011 року митні служби наділені повноваженнями не пускати в країну іноземців, якщо вони не мають медичного полісу. З його допомогою можна пройти комплексне обстеження в будь-якій канадській клініці незалежно від її форми власності та отримати суттєву знижку на медикаменти.

Щоправда, слід враховувати, що послуги стоматолога та окуліста в Канаді оплачуються окремо, тому що на них страховка не поширюється. Виняток становлять форс-мажорні ситуації. Наприклад, якщо в іноземного туриста розболиться зуб, то безкоштовно його можна видалити у будь-якій клініці, а ось за лікування доведеться заплатити від 50 до 100 канадських доларів.

Усі проблеми зі здоров'ям у канадців прийнято обговорювати з сімейним лікарем – терапевтом, який проводить первинний огляд пацієнтів та за необхідності видає направлення до інших фахівців. Однак для іноземних пацієнтів такий варіант обслуговування неприйнятний з багатьох причин. І в першу чергу через те, що очікувати прийому ортопеда або гастроентеролога в цьому випадку можна кілька місяців. Набагато простіше та вигідніше скористатися послугами приватної клініки. Однак, при цьому варто враховувати, що на її послуги страховка не поширюється. Максимум, на що можна розраховувати в такій ситуації – істотні знижки на лікарські препарати, які можуть знадобитися при лікуванні або проведенні хірургічної операції.

Приватні клініки Канади сьогодні з успіхом лікують багато недуг. При цьому ціни на їх послуги набагато нижчі, ніж у Європі та США. Операція середнього ступеня складності коштує приблизно 20 тисяч канадських доларів. Але при цьому варто враховувати, що окремо доведеться платити за перебування в стаціонарі, харчування, постільні речі тощо. Тим не менш, багато туристів сьогодні вирушають до Канади для лікування найрізноманітніших захворювань.

Клініки цієї країни досягли чудових результатів у боротьбі з онкологією, серцево-судинними недугами, хворобами опорно-рухового апарату та шлунково-кишкового тракту. Крім цього, у Канаді досить добре розвинена репродуктивна медицина та імунологія, вірусологія та ендокринологія. Наприклад, на сьогоднішній день у канадських клініках з успіхом лікують гепатит С, чоловіче та жіноче безпліддя, дисбактеріоз та різні гормональні порушення.

Однак потрібно враховувати, що планувати лікування в Канаді слід як мінімум за півроку, щоб записатися на прийом до фахівців та встигнути оформити візні документи, оскільки візову підтримку своїх пацієнтів канадські клініки не здійснюють [3].

Поряд з Канадою, Японія вважається однією з найрозвиненіших систем охорони здоров'я у світі за всіма показниками. Запроваджуючи останні досягнення в області технологій і медицини, Японія продовжує надавати першокласні медичні послуги громадянам і іноземним туристам, більшість з яких приїжджає з материкового Китаю. За даними Міністерства закордонних справ країни, кількість медичних віз, виданих іноземним пацієнтам, зростає з 70 у 2011 році до 1650 у 2018 році, а відвідувачів приваблювали провідні центри лікування раку країни та досвід косметичної хірургії.

Низька вартість медичної допомоги також є основною рушійною силою в'їзних медичних подорожей до Японії. Операції по заміні кульшового суглоба, які коштують 30 000 доларів США в США, проводяться за 4 126 доларів США в Японії, що дозволяє заощадити понад 70% вартості лікування в США [4].

Серед азіатських країн беззаперечним лідером у сфері медичного туризму (і не лише) являється Сінгапур. В Глобальному світовому рейтингу індустрії медичного туризму, Сінгапур посідає друге почесне місце, одразу після Канади. Туризм є однією з найбільших галузей Сінгапуру, що найбільш динамічно розвиваються. Уряд позиціонує Сінгапур як найкращий центр у світі медичного туризму. Опитування, проведене ще у 2011 році, показало, що понад 200 тисяч громадян із різних країн щороку відвідують Сінгапур із медичними

цілями. Понад 3.9 млн. туристів відвідали цю країну в Південно-Східній Азії лише за 3 місяці 2014 року, сприяючи цим її економічному розвитку (6 млрд. сингапурських доларів лише за один річний квартал).

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Сінгапур має систему охорони здоров'я номер один на континенті. Крім того, ВООЗ поставила систему охорони здоров'я Сінгапуру на шосте місце у всьому світі. Хоча витрати на медичні процедури в Сінгапурі вищі, ніж в інших країнах Азії, вони все ще значно менші, ніж витрати в Америці. Система охорони здоров'я в Сінгапурі дуже регламентована й має дотримуватися певних стандартів безпеки. Це має бути перевагою для будь-яких медичних туристів, які обирають цю країну для своїх процедур. Спільна комісія міжнародних комісій (JCI), яка має на меті підвищити міжнародні медичні стандарти, присвоює бажану акредитацію установам, які відповідають їхнім стандартам або перевищують їх.

Дана країна приймає медичних туристів різних національностей, основними серед них є Індонезія, Малайзія, Китай, Близький Схід та Японія. Більшість європейських та американських пацієнтів є також клієнтами в Сінгапурі. Сінгапур в своїй системі охорони здоров'я запровадив стратегію, за якою обирає конкурувати своїми високоякісними медичними послугами за нижчими цінами. Спеціалісти стверджують, що ключовими конкурентними перевагами країни є досконалість у якості, надійності, безпеці та міжнародній акредитації.

Єдиним недоліком Сінгапуру в порівнянні з деякими іншими країнами, є те, що його медичні послуги є найдорожчими. Оскільки якість лікарень у Малайзії, Індії та Таїланді покращується та відповідає стандартам Сінгапуру, медичні туристи можуть зрештою вибрати ці країни для лікування, а не Сінгапур.

Унікальним аспектом розвитку медичного туризму в Сінгапурі є те, що галузь розвивається не тільки для економічної вигоди, але й для підтримки стійкості дорогих медичних послуг в країні. Як зазначається в деяких джерелах, невелике населення Сінгапуру не зможе підтримувати витрати на обслуговування високоякісних медичних закладів виключно за рахунок місцевого попиту. Тому для країни важливо залучати міжнародних медичних туристів, щоб дохід, отриманий від цього, міг бути спрямований на надання медичних послуг громадянам Сінгапуру. Уряд і приватний сектор тісно співпрацюють, щоб систематично підвищувати попит на медичні послуги та запропонувати привабливі ціни, підтримуючи достатню прибутковість для приватних інвесторів.

Медичні установи Сінгапуру перебувають у приватній власності. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, близько 66% загальних витрат на охорону здоров'я на душу населення в 2008 році було отримано з приватного сектора, така тенденція зберігається і по сьогодні. «Parkway», провідний медичний заклад Сінгапуру та найбільша приватна медична група в Південно-Східній Азії, керує деякими з відомих лікарень у регіоні, такими як лікарні «Маунт-Елізабет», «Гленіглз» та «Іст-Шор». Оскільки медичний туризм процвітає в Азії, дана група також поширила співпрацю в Бруней, Китай, Індію, Індонезію, Малайзію, Шрі-Ланку та Об'єднані Арабські Емірати, створюючи власні лікарні або створюючи спільні підприємства з партнерами. Raffles Medical Group, інший відомий постачальник медичних послуг у Сінгапурі, також збільшив свою присутність за кордоном через глобальні стратегічні альянси та інтегровані мережі з медичними організаціями з розвинених країн.

Для подальшого залучення додаткових медичних туристів та інвесторів до Сінгапуру уряд бере участь у підписанні угод з деякими країнами Близького Сходу з метою надання медичних послуг. Уряд Сінгапуру доклав значних зусиль у співпраці з приватними суб'єктами галузі, утворивши «SingaporeMedicine» у 2003 році, з метою просування країни як місця світового класу в галузі медичного туризму та зміцнення її іміджу як провідного медичного центру в Азії. Під керівництвом Міністерства охорони здоров'я «SingaporeMedicine» надає іноземним пацієнтам інформацію, включаючи довідники щодо доступних лікувальних закладів, вартості лікування та туристичної діяльності. Інші заходи щодо популяризації включають організацію міжнародних симпозіумів, конференцій та курсів у галузі медицини, а також залучення не лише медичних туристів, а й потенційних інвесторів та міжнародних науковців у цій галузі. Подальші зусилля як приватних, так і державних лікарень також можна побачити через співпрацю із західними лікарнями, такими як Університетська лікарня Джона Гопкінса, Медичний центр Пенсільванського університету, Массачусетська лікарня загального профілю та «Kaiser Permanente», щоб бути в курсі останніх медичних тенденцій. Медичні страхові компанії в Сінгапурі нещодавно дозволили своїм страхувальникам лікуватися в Малайзії, де послуги дешевші, ніж у Сінгапурі. [5, Р. 74-79]

Іспанія відома як одне з найбільш відвідуваних туристичних напрямків у світі, з туристичним профілем, який приваблює десятки мільйонів туристів щороку. Країна посідає високе місце в рейтингу МТІ як найкращий медичний туристичний напрямок у Європі, оскільки вона пропонує іноземним пацієнтам відмінні медичні послуги з прекрасним враженням від подорожей.

Іспанія приваблює все більшу кількість міжнародних туристів з Близького Сходу, Північної Африки та Британських островів, багато з яких відвідують країну для передових ортопедичних, косметичних та стоматологічних процедур.

Дана країна пропонує якісні медичні послуги за незначну частину вартості в лікарнях США та Великобританії. Косметичні процедури, такі як підтяжка обличчя та збільшення грудей, які коштують у США до 15 000 доларів, коштують у середньому 5 000 доларів в Іспанії.

Іспанія може похвалитися кількома лікарнями, акредитованими Об'єднаною міжнародною комісією, включаючи відомий Університетський госпіталь Мадрида та лікарню Sanitas Hospitales в Мадриді [6].

Велика Британія посідає п'яте місце в глобальному рейтингу напрямків медичного туризму за МТІ. У Великобританії розташовані відомі медичні установи, зокрема Лондонська ортопедична клініка, Бірмінгемська дитяча лікарня та Кембриджський комплекс ортопедичної травми, відомі високоякісними медичними послугами.

Великобританія також є центром вибору туристичних місць, щороку приймає понад 31 мільйон міжнародних туристів, багатьох з яких приваблює багата культурна спадщина Великобританії. Вартість також є ключовим фактором, який спрямовує мільйони міжнародних пацієнтів до Великобританії. Наприклад, операція по заміні колінного суглоба, яка коштує понад 30 000 доларів США в Сполучених Штатах, у лікарнях Великобританії проводиться за ціною менше 20 000 доларів [7].

Висновки і перспективи. Таким чином, можна зробити висновок, що для підвищення привабливості України для в'їзного медичного туризму, в першу чергу, варто підвищити рівень медицини в країні. На разі, основною та першочерговою задачею є завершення медичної реформи. Окрім цього, варто визнати, що система охорони здоров'я, успіх та якість якої напряму залежить від передових технологій, потребує значного фінансування. Для підвищення рівня розвитку медичного туризму видається вдалим запозичити досвід описаних в даній статті країн, зокрема щодо співпраці державного та приватного секторів у системі охорони здоров'я, полегшення візових умов в'їзду в країну для медичних туристів, а також щодо подолання мовного бар'єру між персоналом та пацієнтами.

Список використаних джерел:

1. Patients Beyond Borders. The Most Trusted Resource in Medical Travel. 2019. URL: <https://www.patientsbeyondborders.com/>
2. Overall MTI Ranking. 2020-2021. *Medical Tourism Index 2020-2021. Global Destinations*. URL: <https://www.medicaltourism.com/mti/home>
3. Kristin Lozanski. Mobilizing Mobilities: birthright tourists as willful strangers in Canada. *Taylor and Francis Online*. Volume 15, 2020 – Issue 2: Special Section: Reproductive Mobilities. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17450101.2020.1722557>
4. Nobuyasu Awano, Takeshi Takamoto, Junko Kawakami. Issues associated with medical tourism for cancer care in Japan. *Japanese Journal of Clinical Oncology*. Volume 49, Issue 8, August 2019. URL: <https://academic.oup.com/jjco/article/49/8/708/5480518?login=true>
5. Subhadra Ganguli, Ahmed Husain Ebrahim. A qualitative analysis of Singapore's medical tourism competitiveness. *Tourism Management Perspectives*. Volume 21, January 2017. P. 74-79.
6. Lorena Androutsou and Theodore Metaxas. Measuring the efficiency of medical tourism industry in EU member states. *Journal of Tourism Analysis*. Vol.26, No2, 2019. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/JTA-02-2019-0006/full/pdf?title=measuring-the-efficiency-of-medical-tourism-industry-in-eu-member-states>
7. Nur Syafiqah Abd Mutalib, L.C. Ming. Medical Tourism: Ethics, Risks and Benefits. *Ethical Practices and Medicine Promotion*. April, 2016. URL: https://www.researchgate.net/publication/303400340_Medical_Tourism_Ethics_Risks_and_Benefits